

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

חֶמְדָּת יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֵׁת הַשָּׁבוּעַ ויקרא פורים תשפ"ד

ויקרא אַל, מי קורא למי?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"ויקרא אַל מִשֵּׁה וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לְאָמֵר". כך נפתח ספר ויקרא.

נקדים ונציין כי כי רובם הגדול של הקריאות הזכורות בתנ"ך, כמאה פעמים בתורה, ובסה"כ למעלה ממאתיים, משמעותן, לכאורה, פשוטה. קריאה להקשבה של פלוני או של ציבור, קריאה בשם של אישיות או שם של מקום, ובמספר פעמים קטן מאוד קריאה בספר התורה (עיינו דברים יז, יח-יט. נחמיה ח, יח).

לכאורה, אפשר היה לוותר על הקדמת הקריאה אל משה, ולפתוח ב"וידבר יקונק אליו מאהל מועד לאמר". מה פשר הקריאה הפותחת את החומש השלישי?

חז"ל במסכת יומא מציעים: "למה הקדים קריאה לדיבור? לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו, אלא אם כן קוראו" (דף ד ע"ב).

לדעה זו, שמובאת גם בשם רבי חנינא, התורה מלמדת אותנו, דווקא בפתיחה לספר שעוסק בעיקר במצוות של בין אדם למקום, הזרכה בתחום של בין אדם לחבירו - דרך ארץ ונימוס. גם אם יש לך מסר חשוב מאוד, הקדש תשומת לב ליחס אישי מכבד ונעים. לא רק התוכן חשוב אלא גם הדרך בה הדברים נאמרים.

רש"י על אתר נותן מחמאה למשה רבנו. הקב"ה מתייחס למשה רבנו כאל אחד המלאכים בפמליא של מעלה, אבל מדבריו ניתן ללמוד גם שיעור בנימוס ויחס בין אנשים. וז"ל: "לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר וְקָרָא זֶה אֵל זֶה (ישעיה ו, ג). ציטוט זה מופיע במעשה מרכבה - נבואת ההקדשה של הנביא. נלמד מכאן בק"ו לבני האדם, את הדרך הנכונה להשפיע בחברה.

הרא"ש, מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מלמד אותנו כלל נוסף בהסברו לפתיחה של הספר, וז"ל: "ויקרא אל"ף קטנה לפי שהיה מקטין עצמו בכל דכתיב: "ויאמרו הֲרַק אֵךְ בְּמִשְׁה דְּבַר יְקֹנֶק הֲלֵא גַם בְּנֵו דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְקֹנֶק: וְהָאִישׁ מִשְׁה עֲנִיו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, ב-ג).

ייחודו של משה רבנו ויתרונו גם על אהרון אחיו ומרים אחותו, היה בענוותנותו. הדרך היחידה לשמיעת קריאה אלוקית היא בהקפדה על מידת הענווה. מכאן נלמד שכל מי שרוצה לעסוק בתורת משה, חייב להצטיין במידה זו.

חז"ל שואלים: "אסתר מן התורה מנין?" ועונים שנאמר "וְאֵזְכִיר אֶסְתֵּיר" (דברים לא, יח) (חולין דף קלט ע"ב).

לקראת חג הפורים, החג של ההסתר, נסיים את דברינו בכיוון שרמוז בנסתרות בספר הזוהר. וז"ל: "כִּי שָׁם יְקֹנֶק אֶקְרָא" (דברים לב, ג), מאי אקרא? כמה דכתיב "ויקרא אַל מִשְׁה" (פרשת וילך דף רפה ע"א).

רשב"י יוצר עבורנו קשר מופלא בין הפתיחה של ספר ויקרא, לבין הקריאה המופיעה בשירת האזינו. קשר זה פותח עבורנו אפשרות מדהימה. ספר ויקרא עוסק בקרבנות כדרך להתקרב אל הקב"ה. בימינו דרך זו חסומה בפנינו, אבל הדרך של הקריאה בתורה, שגם אותה משה רבנו תיקן, פתוחה.

לפי הזוהר, הפתיחה ב"ויקרא אַל מִשְׁה" יכולה לקבל משמעות גם בכיוון ההפוך: "כִּי שָׁם יְקֹנֶק אֶקְרָא".

לימוד התורה והקריאה בה היא הדרך להתקרב אל השכינה. דרך זו מחייבת, קודם כל, ענווה, מחייבת יחס חברתי נאות, שותפות ונשיאה בעול עם הציבור וודאי מחייבת גם דיבור בסגנון של דְּרָכִיךָ דְּרָכִי נְעָם (משלי ג' יז).

עתה אנו מבינים יותר מדוע בפורים המצווה המרכזית היא קריאת מגילה, ולמה הבעיה המרכזית של אסתר במגילה היא אי קריאתה של המלך אליה. קריאתה של אסתר מופיעה בספר תהילים "אֶ-לֵי אֶ-לֵי לְמָה עֲזַבְתָּנִי רְחוֹק מִיִּשְׁעֵי דְבָרֶי שְׁאֲגָתִי: אֵלֶּהי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוֹמְיָה לִי" (כב, ב-ג).

אם נחבר את שתי הקריאות, הקריאה של הקב"ה אלינו באמצעות משה ותורתו, והקריאה שלנו אל הקב"ה גם היא באמצעות הקריאה בתורת משה, נזכה בקרוב לבניין בית המקדש שהשכינה תשרה בו, וקול התורה יצא ממנו.

לקראת חג הפורים נאחל שיתקיים בנו "תשועתם היית לנצח", ניצחון לחיילי צה"ל ולכל כוחות הביטחון,

רפואה שלמה לכל הפצועים וחזרתם של כל החטופים במהרה הביתה.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִילּוֹי זְשִׁמַת

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב ראובן וחיה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	מר מאיר וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' מאיר וגב' שרה ברנפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט
מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה			גב' מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חֲמַדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

בן עיר שהלך לכרך ומעט מענייני הפורים

לכבוד שמחת הפורים הקרבה נעסוק בנושא הלכתי שיתכן שנפוץ יותר השנה משנים רגילות. נניח שאדם מתארח בשבת זכור הקרובה מחוץ לביתו. בין אם הוא ירושלמי המתארח במקום אחר, או אדם שמגיע מחוץ לירושלים ומתארח בעיר הקודש בשבת, תעלה השאלה: אם הוא יישאר אצל מארחיו אחרי השבת, האם ומתי תוטל עליו חובת קריאת מגילה?
נשאלנו גם על אנשים המבקשים לקיים את מצוות הפורים בביתם, בי"ד באדר, ולאחר מכן להגיע לבית הבת הגרה בירושלים, בכדי לעזור עם הנכדים. בדרך כלל הם נמנעים מלעשות את זה, אבל החתן מגויס וככל הנראה לא יהיה עם המשפחה. הם רוצים להתגייס לסייע לבת ולנכדים ולאפשר יותר שמחת פורים, אך אינם רוצים להתחייב במצוות הפורים שנית ללא צורך. לא נוכל לספק מענה מוחלט לכל שאלה במסגרת מצומצמת זו. ניתן לעיין כאן לתשובת 'במראה הבזק' הנושקת לנושא.
כדרכנו, נעיין בעקרונות הסוגיה:
במשנה (מגילה ב, ג) נאמר שכן עיר שהלך לכרך וכן כרך שהלך לעיר: אם עתיד לחזור למקומו – קורא כמקומו. ואם לאו – קורא עמה.

נשים לב לכמה נקודות בניסוח המשנה:
א. "עתיד" – יש כאן דרישה הלכתית להכריע את ההלכה בהווה על סמך העתיד. יש מקום לדון אם הכוונה היא שהתכנית העתידית קובעת, או המציאות העתידית. כמובן שככל ואין פער ביניהם, אין כל שאלה. שאלה תעלה אם מתכננים דבר אחד אך משהו אחר מתרחש בפועל.

ב. "אם עתיד לחזור למקומו" – מתי? לדוגמא: ירושלמי המתארח בפתח תקווה בשבת ומחליט להישאר אצל מארחיו במוצאי שבת. בכוונתו לשוב הביתה ביום ראשון באמצע היום. לכאורה הוא "עתיד לחזור למקומו" – בירושלים, לפני זמן חובת המגילה במקומו. מפשט המשנה יצא שעליו לקרוא "כמקומו" – ירושלים. אך לכאורה במשך רוב פורים דפרזים הוא נמצא בפתח תקווה. האם אין לכך משמעות הלכתית?

רבא, בגמרא (מגילה דף יט ע"א) נותן מענה לשאלה הזאת, ואומר: "לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי ארבעה עשר". לכאורה כוונתו לענות בדיוק על השאלה שלנו: מתי הוא "עתיד לחזור למקומו"? אין די בכך שישבו למקומו לפני פורים דמוקפין. עליו לשוב למקומו לפני סוף ליל ארבעה עשר. מה מיוחד בסוף הלילה? הריטב"א (על אתר) מבאר שעיקר הקריאה היא ביום, ולכן הזמן בו חובת קריאת היום מתחילה הוא הזמן הקובע. אם יהיה בסוף הלילה במקום פרוז יתחייב שם בקריאה. המגמא אומרת שהמקור של רבא הוא מהפסוק "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות" (אסתר פרק ט). מכאן לומדים שהגדרת "היהודים הפרזים" היא "היושבים בערי הפרזות", ולא בהכרח מקום מגוריהם הקבוע. הגמרא שואלת – ומה עם המוקף? ועונה: אם הפרוז בן יומו נקרא פרוז, סביר שהמוקף בן יומו נחשב מוקף.

רבא מתייחס רק ל"לילי ארבעה עשר". רבא אינו מתייחס ל"לילי חמישה עשר". דבר זה בא לידי ביטוי גם במקור הדברים: המקור מתייחס ל"פרזים היושבים בערי הפרזות", ואינו מתייחס למוקפים כלל. אך כאשר הגמרא אומרת שהדברים נכונים גם אודות המוקפים, ניתן לקרוא את האמירה הזאת בשני אופנים:

א. "לילי ארבעה עשר" קובע בין לאנשי המוקפים ובין לאנשי הפרזים. כלומר: המקום בו אדם נמצא בליל ארבעה עשר קובע אם אדם חייב בפורים בי"ד או בט"ו. אם הוא נמצא במקום פרוז, הוא חייב בפורים באותו היום. אם הוא נמצא במקום מוקף, הוא חייב בפורים בט"ו. לא משנה היכן הוא ימצא בהמשך הפורים.

ב. "לילי ארבעה עשר" קובע עבור ארבעה עשר; לילי חמישה עשר קובע עבור חמישה עשר. רבא הזכיר את ארבעה עשר כדוגמא, מתוך הנחה שמוכן לנו מאלו שאם פרוז בן יומו הוא פרוז, אף מוקף בן יומו הוא מוקף, בחמישה עשר.

רש"י מבאר כאפשרות השנייה. מדבריו עולה ש-י"ד קובע את המעמד של האדם לעניין פורים דמוקפין. ברם, מלשונו יש מקום לדייק שאם פרוז הלך לעיר לפני י"ד, אך מתכוון לצאת משם לפני עלות השחר של ט"ו, עליו לקרוא ב-י"ד. על פניו לכאורה ההיפך הוא גם נכון – ירושלמי שנמצא בירושלים ב-י"ד ויוצא ממנה לפני ט"ו בכל זאת יתחייב לפי מקום מגוריו. ברם, ישנם אחרונים החולקים על הבנה זו בדברי רש"י, ואומרים שעלות השחר של י"ד קובע על י"ד, עלות השחר של ט"ו קובע על ט"ו, וזהו. כלומר, בתוך שיטת רש"י עלות שתי אפשרויות:

1. מקום המצאותו של אדם בעלות השחר של י"ד קובע את חובתו לגבי י"ד, מקום הימצאותו של אדם בט"ו קובע את חובתו לגבי ט"ו. יש אפשרות להתחייב בפורים פעמיים, אך אין אפשרות להיפטר מפורים לחלוטין.
2. מקום המצאותו של אדם בעלות השחר של י"ד קובע את חובתו לגבי י"ד, מקום הימצאותו של אדם בט"ו קובע את חובתו לגבי ט"ו. המשמעות היא שיתכן ויהיה חייב באחד הימים, שניהם, או אף אחד מהם.

הרא"ש חולק על כך. הרא"ש סובר שיש לקרוא את הגמרא כפשוטה, ועלות השחר של י"ד קובע עבור שני הימים. מי שנמצא במקום פרוז באותה עת חייב בפורים ב-י"ד, מי שנמצא בירושלים באותה עת חייב בפורים ב-ט"ו, ללא תלות בשאלה היכן הוא נמצא ב-ט"ו.

שיטה מעניינת היא שיטת הראב"ד. הוא סובר שיש לקרוא את הגמרא כרא"ש, שהבוקר של י"ד קובע, בלבד. אך להלכה הוא סובר כאפשרות השנייה של רש"י. כלומר, במידה ואדם נמצא במקום מוקף בי"ד, הוא מוכרח להישאר שם בכדי לקרוא את המגילה ב-ט"ו. אך במידה והוא יצא מהעיר לפני ט"ו הוא לא יוכל לקיים את המצווה (בשונה מהרא"ש, האומר שיקרא את המגילה בכל מקום. במובן הזה הוא דומה יותר לאפשרות השנייה ברש"י, ממנו עולה שיתכן וייפטר מחיוב הקריאה בשני הימים).

למעשה: אמנם היו פוסקים שפסקו כרא"ש (אליה רבה וראשון לציון), רוב הפוסקים (פשט שולחן ערוך, גר"א משנה ברורה וחזון איש) פוסקים או לכל הפחות חוששים לשיטת רש"י השנייה. המשמעות היא שנכון להניח שעלות השחר של י"ד קובע לעניין י"ד ועלות השחר של ט"ו קובע לעניין ט"ו. ברם נציין מספר הערות משמעותיות:

- א. כאמור, השאלה היא מה האדם מתכנן לזמן זה. גם אם המציאות יוצאת אחרת אין לחשוש לכך.
- ב. במידה ואדם מתחייב פעמיים – חובתו ב-ט"ו היא לקרוא מגילה, ואינו חייב ביתר מצוות היום.
- ג. חובה זו היא מספק, על כן לא יקרא את המגילה לאחרים, ובמידה וקורא לעצמו לא יברך.
- ד. במידה ואדם מתחייב פעמיים – היו מהפוסקים (לדוגמא הרב צבי פסח פרנק) כתבו לחשוש לשיטת הראב"ד, ואם כך נכון שיישארו בירושלים וישמעו את המגילה שם, ולא ישוּבו הביתה וישמעו את המגילה מחוץ לירושלים (ובמקום צורך מותר לשוב הביתה, שכן יש כאן מספיק ספקות לתלות בהם – שמא אינו חייב במגילה כלל, וגם אם הוא חייב, שמא אין מניעה לצאת ידי חובתה בקריאה מחוץ לירושלים).

השנה יש אנשים רבים שקשה להם לשמוח בפורים, הן מחמת הצרות של עם ישראל והן מחמת הצרות הפרטיות. מצד אחד, חלילה לנו להשכיח את צרות עם ישראל בשמחתנו. מאידך, עלינו לזכור שעיקר מטרת שמחת פורים היא לשמח את הסובבים אותנו, וכך נזכה למדרגת "לך כנוס את כל היהודים", ויחד נזכה לגאולה ולקיום מה שנאמר "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר", הכל כך חסרים לנו השנה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:				
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	ניר יצחק רפאל בן יפה
דוד בן רחל	רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה	ירחמיאל בן זלאטה רבקה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	רבקה בת שרה בלה	חוה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
ר' יצחק בן ברינדל גיטה	משה בן רחל	יאיר ידידיה בן מיכל בינה		מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Florida, USA

פלורידה, ארה"ב
ניסן תשע"ה

שמיעת זמר אישה באמצעים אלקטרוניים

שאלה

ישנה במיאמי משפחה של "מנגנים" ובין היתר שרה הבת הנשואה עם אחיה המשוררים שירי קודש בלבד ואף מוציאה מפעם לפעם דיסק משיריה, שרובם ידועים כבר. האם יש בשמיעת הדיסק הזה משום "קול באשה ערוה"? ידועות לי התשובות של הרה"ג עובדיה יוסף, שהתיר למחנכי פנימיות של בנות דתיות להישאר עם בני משפחותיהם גם בעת סעודות שבת שבהן הבנות שרות זמירות שבת (תשובה כזו פורסמה לאחרונה ב"המעין" נה, א, תשרי תשע"ה, עמ' 5-7). גם נהוג כיום בהרבה משפחות דתיות שבסעודות שבת הילדים, בנים ובנות בוגרים, שרים יחד זמירות שבת. כמו כן, יש משפחה מפורסמת שהוציאה תקליטי חזנות של האבא והבנות שלו, ולא ראיתי שהציבור נמנע מלשמוע תקליטים אלה.

תשובה

בשמיעת קול זמר של אישה בדיסק, מעיקר הדין¹, אם אינו מכיר את האישה ששרה בדיסק, יש מקום להקל², וכך נהגו רבים. בשירי קודש יש מקום להקל אף יותר מבשירים אחרים³. ויש מקום להקל בהם גם בשמיעה של קול "חי" – ולא רק בהקלטה – כשיש טעמים נוספים להקל, כגון שמדובר באחים ואחיות⁴ ושירים כולם יחד⁵, ועל זה סמכו רבים בסעודות שבת כפי שהזכרת.

¹ כל אדם צריך להקפיד ולהיזהר מאוד בתחום של שמירת מחשבותיו. היכולת לחשוב, ועוד יותר היכולת לחשיבה מופשטת שמשמעותה חיבור בין שכל לדמיון, היא שהופכת את האדם לנזר הבריאה. באמצעות כלים אלה האדם יוצר קשר עם בוראו. לכן כל דבר שעלול להביא את האדם לידי הרהורי עברה יש להתרחק ממנו תכלית הריחוק. אמנם, יש לזכור ולהדגיש כי עיסוק מרובה מדי בשמירת המחשבות עלול להביא את התוצאה ההפוכה. גם מזה יש להישמר מאוד. לכן למרות ההיתר שמקורותיו יובאו להלן, כתבנו

מעיקר הדין כדי לסייג, שהרי אם השמיעה מביאה אותו להרהור – אסור (ויש שאסרו אף בכל מקרה כדלקמן). ראו בבא מציעא צא ע"א ורש"י שם ד"ה ואפילו (וכן ברש"י עבודה זרה כ ע"ב ד"ה בעבדתיה). וכן בנמוקי יוסף בבא מציעא נג ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ואפילו משום.

כמה מן הפוסקים כתבו שניתן להקל לשמוע קול זמר של אישה בדיסק וכדומה אם אינו מכיר את האישה ששרה.² כן כתב בשו"ת יד חנוך (סימן ג); וכן כתב בשו"ת בית שערים (חלק אורח חיים סימן לג), אולם כתב שאף שהדבר מותר מעיקר הדין, מכל מקום הוא מכוּעַר ובעל נפש ייזהר מזה.

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן ב) כתב שברדיו לא שומעים את הקול המקורי של האישה אלא 'הברה' של הקול, ולכן יש מקום לצידוד היתר בזה [...] ובלבד שלא יתכוון ליהנות, שאם לא כן, הרי נחשב זה בכל אופן שהוא פריקת עול הקדושה והטהרה ומגונה הדבר עד מאוד".

וכן כתב בשו"ת יביע אומר (חלק א או"ח סימן ו) שבידעה ומכירה, אפילו רק על ידי תמונה, אסור לשמוע את קולה בגרמופן או ברדיו, אבל אם אינו מכירה מותר, ואין בזה משום קול באישה ערוה. אולם בשו"ת יביע אומר (חלק ט או"ח סימן קח) כתב: "מה שכתבתי שם (היינו בח"א סי' ו) שאם ראה אותה בתמונה, ג"כ אסור, אינו מוכרח".

וראו בשו"ת משנה הלכות (חלק ה סימן רכד אות א) שכתב שמעיקר הדין אין איסור לשמוע קול אישה ברדיו אם אינו מכירה, ש"אין אדם מהרהר אלא במה שעניו ראו", אלא שכתב "מכל מקום מכוּעַר הדבר מאוד". ובמקום אחר (חלק ז סימן רלח) הוסיף שאף לו היה זה איסור עצמי של שמיעת הקול – גם אם אינה מביאה להרהור, מכל מקום ברדיו וכדומה לא היה בו איסור כיוון שאין זה קול אישה כלל אלא קול מכונה (אך אם מכירה אסור לדעתו, למרות זאת, כיוון שלמעשה יכול לבוא לידי הרהור).

לעומת זאת, יש שאסרו לשמוע קול זמר של אישה אף בדיסק וכיו"ב. בשו"ת פרי השדה (פרג, חלק ג סימן לב) אסר שמיעת קול זמר של אישה בגרמופן, מפני שהקול מביא לידי הרהור ש"איזה חילוק יש בין אם הקול יוצא ממנה או מהכלי הזה [...] כיון שניכר שהוא קול זמר של אשה יוכל לבא לידי הרהור", ואסרו "אפילו אינו מסתכל בה [...] אפילו כשהאשה בחדר אחר והוא שומע קולה".

וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב (אורח חיים סימן ל, במהדורה ישנה: חלק א סימן קסג) שאסור לשמוע קול אישה ברדיו, אפילו אם אינו מכירה ואינו יודע איך היא נראית, כיוון ש"כששומע את קולה והוא נהנה זה הוא האיסור והוא ערוה... דעיקר האיסור בנהנה משמיעת קולה", ו"אף ע"י רדיו נהנה משמיעת קולה, שאם לא כן לא היו מתענגין לשמוע, ויש למנוע מזה".

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ה סימן קצז אות ג), שפשוט מאוד שקול באישה של זמר ברדיו, אסור מעיקר הדין, שהרי הוא מעורר חשק ותאוה (אפילו שאינו מכירה). ועוד ראו בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז סימן ע ד"ה א"כ).

למעשה, כל עוד אין השומע בא לידי הרהור, הוא יכול מן הדין לסמוך על המקילים, אך עם זאת (לפחות כל עוד אין טעמי היתר נוספים), לכתחילה אין להתעלם מכך שיש האוסרים כאמור ושאינם מתירים יש שכתבו שמכוּעַר הדבר וכדומה, כנ"ל, או שלא התירו אלא בשומע בלי כוונה להנאה (כגון מבית השכנים, ואולי הוא הדין אם בני ביתו – ובוודאי הנשים שבהם שודאי מותרות בכך – שומעים) אך לא כשמתכוון להנאה מהשירה.

וראו עוד בענין זה בשו"ת שרידי אש (חלק א סימן ח; [במהדורה הישנה חלק ב סימן יד] בקצרה, ובפירוט רב שם סימן עז [במהדורה ישנה חלק ב סימן ח] אות ו ואילך, ובמקורותיו), ומו"ר הרב רבינוביץ (שו"ת מלומדי מלחמה סימן קטז) כתב שבשירה בציבור "שאיין אשה שרה לבדה ואין אפשרות לכוון להנות מקולה" – "יש מחמירים", "אבל אין כאן עבירה שצריך למחות עליה", והוסיף, בהסתמך על דברי השרידי אש שבשרי קודש "נהגו רבים להתיר גם לכתחילה". אם כי אין היתר זה מוסכם, ועיינו בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן ז) ובשו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן נג).

הנחת המוצא היא שבין אחים ואחיות פחות שייך החשש להרהור עבירה שכן הוא טבע האדם (או מכוח תפילתם של אנשי כנסת הגדולה – ראו יומא סט ע"ב; סנהדרין סד "עא), ואמנם אף על פי כן אסורה קרבה פיזית של חיבה ביניהם (רמב"ם הלכות איסורי ביאה כא, ו שלחן ערוך אבה"ע ז' כא, ז: "המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן או שמשק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אף על פי שאין שם תאוה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים הוא שאין קרובין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו"), אך כשאין מדובר במה שנאסר בפירוש כקרבה זו אלא באיסורי הרחקה אחרים, כגון שמיעת קולה, ודאי שיש בהנחה שהדבר לא יביא לידי הרהור עבירה מקום להקל. וכן כתב בשו"ת אז נדברו (חלק ט סימן נט) "יש מקום לומר שמן התורה אין בהם משום לא תקרבו, דאין לבו נוקפו בעריות שהם מתולדותם, י"ל שלא אסרו בהם משום קול אשה".

נוסיף כי בישיבת המשפחה יחד בשלחן שבת יש חשיבות חינוכית רבה ויש מקום לעשות כל מאמץ שלבני המשפחה יישאר טעם טוב משולחן השבת גם בתחום הדיבוק המשפחתי, ולשירת הזמירות יחד יש בהחלט מקום חשוב בהשגת מטרה זו. חלק מטעמי ההיתר של השרידי אש (שם), וראו שם שנסמך גם על הגר"ע הילדסהיימר והגרש"ר הירש) הוא מעין טעם זה. ואף מי שלא רצו לסמוך עליו בהקשר שבו אמר הוא את ההיתר – לענין נערים ונערות שאינם בני משפחה אחת – ושאיין הוא ראה בו פן של היתר מדוחק משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" – אפשר שיוודו הן בצורך בהיתר זה והן באפשרות לסמוך עליו בנוגע לבני משפחה אחת.

ובלקט הקמח החדש (סימן עה ס"ק כז) העיד: "בני מדינת אשכנז והולנד ומחוז העליון באונגריין מזמרים זמירות שבת כל בני הבית אשתו והבנות, וגם החרדים לדבר ה' נהגו כן" (מה שמתאים כמובן, בנוגע לבני "אשכנז", לעדות השרידי אש שאף הפליג בהיתר זה יותר) והסביר: "וברגל [כלומר בקול שהשומע מורגל בו ולכן אינו מביאו להרהור] מתיר הרמ"א" ואף כי העיר על סברת היתר זו וסיים בצ"ע, אין בכך כדי להחליש את עצם העדות על המנהג. (אלא שסיים שיש חריגים "ובבתי החסידים אינם מזמרות הבנות ולא אשתו כששומעין אנשים").

ובאבן ישראל (לגרי"י פישר, חלק ט סימן סג – הערות על משנה ברורה, בהערה לסימן עה סעיף ג) סמך על הסברא בדבר הצורך שבהיתר זה וחשיבותו החינוכית בצירוף הסברא שכיוון שהבנים באותה משפחה מורגלים בקולן של הבנות, גם שירתן היא "קול הרגיל" שאינו מביא להרהור ואינו בגדר "ערוה".

וכך הורה הגרש"י אויערבאך (הליכות שלמה פרק כ אות יא): "מעיקר הדין מותר לזמר זמירות שבת עם אשתו טהורה ואחיותיו אפילו נשואות ובנותיו, ואף על גב שאסור לומר דברי תורה כששומע קול זמר אשה, זמירות שאני שאומרים דרך זמרה ושבח ולא דרך תפילה ולימוד" אף שסייג "ומיהו לכתחילה רצוי להתרגל שישתתפו בשירה בלחש".

ובתשובות והנהגות (חלק סימן קלח) כתב: "אחותו המזמרת, אם אין הכוונה להנעים בקול נעים וחזק וכו' ואינו מתכוון כלל ליהנות אי אפשר לאסור, דהא לא מביאו לידי הרהור, והכל לשם שמים".

בענין זה נעיר הערה נוספת: ככלל יש הנוהגים לשיר זמירות שבת ששמותיו של הקב"ה נזכרים בהם כפי שהם, ויש הנוהגים לבטא "השם", "אלוקים" וכדומה. מן הדין אכן אין איסור בהזכרת שם שמיים באופן זה (ולפחות כל עוד לא כופלים מילים – וודאי לא את שם ה' עצמו – לצורך הניגון גרידא ובצורה שמעקרת את התוכן, ואין כאן המקום להאריך בכך), אך יש מקום לומר שאם אכן שרים נשים וגברים יחד, מוטב לגברים לנקוט את הדרך השנייה, ובוודאי כשהנשים אינן מבנות המשפחה הקרובה, שכן "קול אישה" חמור יותר בעת הזכרת שם שמיים (עיינו שלחן ערוך או"ח עה, ג, ואף שמדובר שם בפירוש, כבכל הסימן, על "קריאת שמע", מכל מקום הוא הדין, כבכל הדינים האמורים שם, לתפילה ולימוד תורה ולכל דבר שבקדושה) ואילו התועלת החינוכית שמחמתה סומכים על ההיתר, אף שאינם בהכרח היתרים מרווחים, אינה מצריכה את הזכרת השם.

ויקרא פורים תשפ"ד

משום ש"תרי קלי לא משתמע" וכששרים יחד לא ניכר קול הנשים, וודאי לא קול אישה מסוימת, בנפרד מקול הגברים – ראו שרידי אש (סימן ח וסימן עז הנ"ל, אם כי בסימן עז הסתייג מסברא זו) ומלומדי מלחמה (שם שהתייחס לכך גם ללא היתרים נוספים כאל מצב שבו רק "יש מחמירים" וכו').
אכן בין המחמירים הנ"ל יש שאסרו בפירוש אף באופן זה ופקפקו על סברת "תרי קלי" בהקשר זה – ראו ציץ אליעזר (חלק יד סימן ז) ושבת הלוי (חלק ה סימן קצז אות ד).
נעיר כי היתר הנסמך (רק) על השירה המשותפת יש לו מקום כמובן רק אם אכן שרים יחד ולא כשבחלק מהזמן שרות הבנות לבדן, וכשאכן כך הוא – אם מדובר גם בחלוקה מכוונת ומובחנת שבה אלה שרים קטע אחד ואלה עונים באחר וכדומה, הרי שיש בכך חומרה יותר מבשירת נשים בעלמא, כיוון שהגברים מתכוונים יותר לשמיעת השירה כדי לענות אחריה (ראו סוטה מח ע"א "זמרא נשי ועני גברי – כאש בנעורת" וברש"י שם).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרו' אברהם שטיינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הייך				

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה